

Studiemedlets påverkan på social snedrekrytering till högskola och universitet

En komparativ studie av Sverige och Danmark

Abstract

Social inequalities is an intergenerational phenomenon where parents often transfer their socioeconomic status to their children. One major factor in the inheritance of socioeconomic status is education. In this study student grants and student loans are investigated to see if they can effect the recruitment of different social groups to tertiary education. Denmark, with a higher level of student grants, is compared with Sweden, which has a higher level of student loans, to see if there are any differences regarding different social groups attending university programs. The system of student grants and student loans is found to have a small impact on the social inequalities in the educational system, but the most important factor is the choice students make for their secondary education. The choice of secondary education is still strongly related to social class, social and cultural capital, so even though the system of student grants and student loans has an impact on social inequalities, it is weak and at best slightly compensatory.

Nyckelord: Studiemedel, Social snedrekrytering, Sverige, Danmark, Utbildning
Antal ord: 9979

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Vad är social snedrekrytering?.....	1
1.2	Historia.....	2
1.2.1	Utbildning	2
1.2.2	Studiemedel	4
1.3	Syfte, frågeställning och hypotes.....	5
2	Metod	7
2.1	Uppsatsens komparativa metod	7
2.2	Valet av Sverige och Danmark	8
2.3	Klassbegreppet.....	9
2.4	Datainsamling	10
2.5	Metodologiska brister och felkällor.....	11
3	Teori.....	12
3.1	Tidigare empiri	12
3.2	Rational choice och riskaversion	13
3.3	Socialt och kulturellt kapital	14
3.4	Genetik och förväntningar	15
4	Komparationer och resultat.....	17
4.1	Skolsystemets utformning.....	17
4.1.1	Sverige	17
4.1.2	Danmark.....	18
4.2	Studiemedlets utformning.....	20
4.2.1	Bidrag.....	20
4.2.2	Lån	20
4.2.3	Fribelopp.....	21
4.2.4	Krav	21
4.2.5	Återbetalning	22
4.3	Resultat	23
4.4	Samhällsekonomiska faktorer.....	30
5	Analys.....	32

5.1	Vad säger siffrorna?	32
5.2	Stämmer teorierna?	36
5.2.1	Rational choice	36
5.2.2	Socialt och kulturellt kapital	37
5.3	Potentiella felkällor	38
6	Konklusion	39
6.1	Studiens viktigaste punkter	39
6.2	Förslag till vidare studier	40
7	Referenser	41

1 Introduktion

Uppsatsen kommer att utreda hur studiemedlets utformning påverkar den sociala snedrekryteringen till högskola och universitet i Sverige och Danmark. För att göra detta är det dock viktigt att ha en förståelse för vad social snedrekrytering är, och hur såväl utbildningssystem som utformningen av studiemedlet vuxit fram i de bägge länderna genom åren.

1.1 Vad är social snedrekrytering?

Social snedrekrytering är ett fenomen där de utvalda individerna i en population inte speglar populationens helhetssammansättning, utan där andra faktorer, så som grupptillhörighet påverkar utfallet. Vad som menas med en grupp kan variera stort, men även om denna studie kommer att beröra exempelvis etnicitet, så kommer huvudfokus att ligga på ekonomiska förutsättningar och föräldrars klasstillhörighet. Social snedrekrytering gör att olika grupper i ett samhälle särskiljs, får olika erfarenheter och olika möjligheter genom livet. Fenomenet kan uppstå på många olika platser i samhället, men i denna uppsats kommer fokus att vara på utbildning i allmänhet och högre utbildningar i synnerhet. Såväl i Sverige som i världen i stort är social snedrekrytering ett fenomen som existerar inom utbildningsväsendet (Bowles – Gintis, 2000, SCB, 2016, Pfeffer, 2008, Jæger – Holm, 2006), men fenomenet är komplext och alla förklaringsvariabler och deras individuella styrka är svår att kartlägga på ett lättförståeligt vis. Att tydliga samband finns mellan vilken utbildningsnivå föräldrar och barn har är enligt många empiriska studier en universell sanning (SCB, 2016, Pfeffer, 2008, Jæger – Holm, 2006). Olika utbildningssystem och olika samhällsbyggen ger dock upphov till olika utmaningar. Min förhoppning är att mer detaljerat kunna redogöra för vilken påverkan studiemedlets utformning har på den sociala snedrekryteringen. I korta drag är alltså uppsatsens kärna om och hur studiemedlet påverkar människor från olika klasser att välja att studera, eller inte studera, på högskola eller universitet. Eftersom uppfattningen om hur skillnader mellan olika

samhällsgrupper uppstår, och hur stort problem detta är skiljer sig åt, så skiljer sig också synen åt när det kommer till de verktyg som används för att minska dessa skillnader. I min uppsats kommer jag inte att ägna mig åt att värdera huruvida de metoder för utjämnings- och omfördelningspolitik som finns är önskvärda eller ej, utan enbart fokusera på att belysa hur effektiva de är och hur väl de uppfyller sitt syfte.

1.2 Historia

1.2.1 Utbildning

I denna studie på hur sambandet mellan social snedrekrytering till högre utbildning och studiemedlets utformning ser ut kommer Sverige och Danmark att utgöra det studerade underlaget. Senare i uppsatsen kommer vissa skillnader mellan länderna att belysas, men för att förstå hur och varför dessa skillnader uppstått är det viktigt att förstå vilka utgångspunkter de båda länderna har haft i utformningen av sin utbildningspolitik. För en utomstående betraktare räknas Sverige och Danmark ofta in i samma grupp av länder, det statsvetare brukar kalla ”den socialdemokratiska välfärdsstaten” (Arnesen – Lundahl, 2006, s. 287). Hela Norden brukar räknas till denna kategori, vars namn avslöjar dess ursprung. En stark, lång och under långa perioder obruten svit av socialdemokratiska regeringar i de nordiska länderna formade samhällen som bygger på en hög skattesats, generösa förmåner och en hög andel omfördelningspolitik (Jæger – Holm, 2006, s. 3-7). Även om Sverige, Danmark, och de övriga nordiska länderna förändrats genom åren, och även om samhällena färgats av den liberala våg som började på 1980-talet så sticker fortfarande den skandinaviska modellen ut och är flitigt studerad av statsvetare (Arnesen – Lundahl, 2006, s. 286). Skolan i Norden, och synen på den, har följt samma mönster som resten av det nordiska samhället. I den socialdemokratiska välfärdsstaten skulle skolan vara enande, den sågs som en investering för nationen, och det ansågs viktigt att alla, oavsett bakgrund, skulle ha samma möjligheter (Ofstedal Telhaug – Mediås – Aasen, 2004, s. 145-155,

Arnesen – Lundahl, 2006, s. 285-288, 291-292, Anthony, 1999, s. 92). Den skandinaviska skolan är betydligt mindre differentierad än i resten av världen, fler studerar samma saker längre, vilket dels var tänkt att leda till en enighet i befolkningen där man känner samhörighet på grund av delade referensramar, och dels var tänkt som ett sätt att ge alla oavsett bakgrund samma möjligheter med likvärdiga skolor (Oftedal Telhaug et. al. 2004, s. 142-143, Arnesen – Lundahl, 2006, s. 292-293). De nyliberala inslagen på 1980- och 1990-talen har förändrat skolan i samtliga nordiska länder i varierande grad, där man rört sig något från den tidigare kollektivistiska synen mot en mer individualiserad. Exempelvis har både friskolor, fria skolval och olika möjligheter att forma sin utbildning själv blivit betydligt vanligare i hela norden (Arnesen – Lundahl, 2006 s. 295-297). Även om det finns en stor samsyn i norden, och även om norden ofta ses som en enhetlig grupp av utomstående så finns skillnader inom gruppen. Danmark sticker ofta ut och är lite annorlunda än de övriga, de har ofta setts som kritiska mot likriktningen av de övriga ländernas skolsystem. De danska friskolorna är fler, den danska skolinspektionen har en större öppenhet gentemot lokala och regionala variationer mellan skolor och standardiseringar är mer ovanliga (Oftedal Telhaug et. al. 2005, s. 144-147, 156). Danmark har också en tydligare differentiering av olika utbildningar, såväl på gymnasial nivå som högskolenivå, utbildningssystemet är inte konstruerat lika mycket som en stege där vart steg leder till nästa (Arnesen – Lundahl, 2006, s. 291, Jæger – Holm, 2006, s. 9-10).

1.2.2 Studiemedel

Såväl i Sverige som i Danmark dök de första formerna av studiemedel upp på 1910-talet, men stöden var inte allmänna. Det var inte förrän 1965 i Sverige och 1970 i Danmark som grundbultarna i det system vi ser idag kom till, när CSN och SU bildades. Redan från början var det danska systemet mer generöst, på den tiden var bidraget och lånet fördelat lika (CSN, 2017d, SU, 2017a). Under sent åttiotal genomgick bägge systemen stora förändringar och reformer. 1989 höjdes den svenska bidragsdelen och ett helt nytt återbetalningssystem infördes. 1988-1989 genomfördes den danska *klippkortsreformen* vilken innebar att antalet månader man kan få studiemedel begränsades. Samtidigt höjdes också studiebidraget med mer än hälften, vilket skapade ett av världens absolut generösaste studiemedelssystem (SU, 2017a, CSN, 2017d, Anthony, s. 92-93, Nielsen Arendt, 2008, s. 7). Under nittioalet fortsatte danskarna att göra sitt system mer förmånligt genom att höja fribeloppet för arbete (Anthony, s. 93). I en stor reform 2001 följde Sverige efter något, återigen höjdes bidragsdelen (dock inte närmelsevis lika högt som den danska), och fribeloppet höjdes (CSN, 2003, Avdic – Gartell, 2011, s. 3-5). På den svenska sidan har några små justeringar genomförts sedan 2001, men inga större. I Danmark har studiemedlet och dess utformning varit under het debatt under senare år. Att ha en så pass generös utformning av studiemedlen som man har är dyrt, och politiker har velat göra nedskärningar, men mötts av stora protester. 2013 klubbades *fremtidsreformen*, och regeringen har sedan dess lagt fram flera förslag om att sänka bidragsdelen, höja lånedelen, förändra räntesystemet på lånen, höja fribeloppet och sänka antalet månader det är möjligt att få studiemedel (TV2, 2017, Laursen, 2016, Bundgård Fals, 2016). Än så länge har de stora reformerna inte varken slagits i sten eller trätt i kraft, men debatten kring studiemedlet lär fortsätta ett tag till.

1.3 Syfte, frågeställning och hypotes

Frågeställningen som uppsatsen kommer att arbeta med att reda ut är:

Hur påverkar studiemedlets utformning den sociala snedrekryteringen till högskola och universitet?

Syftet med uppsatsen är att reda ut hur stor påverkan studiemedlet har på vilka samhällsgrupper som studerar vidare. Helt enkelt att reda ut om studiemedlets utformning är ett effektivt utjämningspolitiskt redskap, och vad en förändring hade inneburit, antingen en förändring där det svenska systemet blir mer likt det danska, eller en förändring i en helt annan riktning. Det finns en tydlig utomvetenskaplig relevans, då det inte finns någon allomfattande lösning på social snedrekrytering till högskola och universitet. Dessutom har den danska debatten i ämnet gått varm under de senaste åren, när en förändring av deras studiemedel diskuterats, och vissa förändringar till och med klubbats igenom (TV2, 2017, Laursen, 2016, Bundgård Fals, 2016). Även i Sverige är utbildning ett ofta diskuterat ämne, även om fokus legat på andra område än studiemedel är en sådan här utredning säkerligen ett välkommet tillskott i debatten. Den inomvetenskapliga relevansen går att knyta till tre olika akademiska områden. Dels nationalekonomins studier på ekonomiska incitament, dels på sociologins studier av samhällsgrupper och hur klasstillhörighet går i arv. Den största relevansen finns dock inom det statsvetenskapliga fältet, där dels utbildningspolitiken huserar, men också tidigare reformers effektivitet och inte minst diverse politiska styrmedel för att minska klassklyftor diskuteras, kritiserar och analyseras. Hypotesen jag arbetar efter, och som jag huvudsakligen kommer att pröva, är att två faktorer av studiemedlet har en effekt som minskar den sociala snedrekryteringen. Studiemedlets totala storlek tror jag är viktigast, det vill säga hur mycket pengar varje student kan få ut varje månad, där en större summa minskar alternativkostnaden och därmed tröskeln för de grupper som traditionellt sett inte är lika benägna att studera vidare. Det andra som jag tror påverkar är hur stor bidragsdelen av studiemedlet är kontra lånedelen. En relativt stor lånedel

innebär större studielån vilket jag tror kan avskräcka de grupper som inte brukar studera i samma utsträckning från att göra just det.

2 Metod

2.1 Uppsatsens komparativa metod

Den metod som kommer användas i uppsatsen är enligt en komparativ design. När man inom statsvetenskapen letar efter slutsatser kring hur variabel x (i detta fall studiemedlets utformning) påverkar variabel y (social snedrekrytering till högskola och universitet) kan man inte likt naturvetarna genomföra några tester i laboratorier, och det är i princip omöjligt att få de ultimata förutsättningarna för ett exakt test. Det går inte att experimentera fritt med människor, och det går inte att fullt isolera de samhälleliga faktorer som kan påverka resultaten. Däremot går det att i urvalsprocessen välja fall och analysenheter som skapar den mest experimentlika situationen (Teorell – Svensson, 2007, s. 222). Det sätt som kommer att användas i denna studie är ”method of difference”, som går ut på att välja två studieobjekt som är väldigt liknande varandra i de flesta avseenden, men som skiljer sig åt i den studerade beroende variabeln. När variabel a , b , c osv. är lika, så blir det enklare att studera vad skillnaden i variabel x verkligen gör för utfallet. Dels blir det betydligt enklare att urskilja vad x faktiskt åstadkommer, men genom en väl utförd fallstudie kan man även förstå *hur* den oberoende variabeln påverkar den beroende (Teorell – Svensson, 2007, s. 222-227). Förhoppningen med denna metod är att när effekten av x isoleras så kan man dra slutsatser och i bästa fall ha generella resonemang kring x . Det är dock viktigt att ha i åtanke att även om variablerna a , b , c osv. är liknande så är de sällan eller aldrig exakt lika, och det finns alltid en risk att det existerar en variabel z som man inte reflekterat över, som förändrar ens slutsatser om den beaktas (Teorell – Svensson, 2007, s. 227-229).

2.2 Valet av Sverige och Danmark

I denna studie kommer Sverige och Danmark att jämföras, då de stämmer bra in på den komparativa metoden ”method of difference” som tidigare presenterats. Gällande den oberoende x-variabeln, det vill säga studiemedlets utformning, så finns en intressant skillnad där Sveriges modell är mer viktad mot en större lånedel, medan Danmark valt en modell med en större bidragsdel. Hur denna skillnad ter sig mer exakt, och även hur andra skillnader i studiemedlets utformning ser ut kommer att granskas noggrannare i senare delar av uppsatsen. Vilka är då anledningarna till att Sverige och Danmark är lämpliga studieobjekt i en studie av detta slag utöver deras tydliga skillnader i den oberoende variabeln x? På vilka sätt kan Danmark och Sverige anses tillräckligt lika varandra? Som tidigare nämnts vilar bägge länder på ett socialdemokratiskt arv som format såväl skola som resten av samhället. Även om vissa interna skillnader finns så räknas länderna, tillsammans med resten av Norden, ofta som en särskild grupp (Jæger – Holm, 2006, s. 3-7, Arnesen – Lundahl, 2006, s. 285,286, 296-297). Den socialdemokratiska välfärdsstaten har till och med varit så pass sammanlänkad i Skandinavien att det på 1960-talet fördes diskussioner kring huruvida man borde införa ett gemensamt skolsystem (Ofteidal Telhaug et. al. 2004, s. 142). Detta tillsammans med den geografiska närheten och de språkliga likheterna som gör att debatter och kulturella fenomen lätt spiller över nationsgränser bör således leda till att ungdomar i de bägge länderna har liknande förutsättningar och ställs inför liknande svårigheter och möjligheter i sina liv. Detta bör färga valet av utbildning och karriär. Trots det socialdemokratiska välfärdssamhället som bygger på relativt höga skattesatser, en omfattande omfördelningspolitik och stora skyddsnet (Jæger – Holm, 2006, s. 3-7), Arnesen – Lundahl, 2006, s. 287), så finns det dock fortfarande en utbredd social snedrekrytering till högskolan som förklaringsmodeller har svårt att helt få ett grepp om (Bowles – Gintis, 2000, s. 1-2, Bowles – Gintis, 2002, s. 4-5, SCB, 2016, Jæger – Holm, 2006, s. 28-31). Att använda de nordiska staterna som studieobjekt med bakgrund av deras inneboende likheter är inte något nytt fenomen, utan något som relativt ofta görs (Teorell – Svensson, 2007, s. 226).

2.3 Klassbegreppet

När personer från olika samhällsgrupper ska studeras finns det en uppsjö av olika beteckningar, grupperingar, definitioner och operationaliseringar som används. Det finns dock fyra sätt att operationalisera som är vanligast förekommande, och som jag i förarbetet till denna studie oftast stött på. Det första viset är helt enkelt att mäta inkomst och inkomstskillnader. Att sätta upp någon form av ekonomiska kriterier och därefter dela in personer i olika kategorier. Det kan röra sig om hög-, medel- och låginkomsttagare, eller det än mer precisa i att dela in personer i kvartiler eller deciler, principen är dock densamma. Den andra metoden är att använda undersökningar där personer får uppge sin upplevda klasstillhörighet. Denna metods styrka och svaghet är att upplevd klasstillhörighet kan skilja sig från den faktiska klasstillhörigheten en person har, vilket kan ses som både en positiv eller en negativ företeelse i den studerandes ögon. Den tredje metoden är att strikt gå efter titlar. Genom att dela in yrken i olika kategorier går det att särskilja olika klasser. Jag har övervägt samtliga dessa alternativ men landat i den fjärde metoden; att mäta klasstillhörighet genom att studera hur länge personer utbildat sig. Jag kommer att se till högst avslutad utbildning när jag delar in personer i olika kategorier, och anledningarna till att jag landat i detta är flera. Först och främst eftersom det område uppsatsen berör är just utbildning, vilket gör människors utbildningsnivå till en central fråga, men också för att det är ett konkret och tydligt sätt att mäta sakers tillstånd över tid. Människors inkomster och yrkesroller förändras ständigt vilket gör det svårare att jämföra data från olika år. Att jag valt bort den andra metoden där självupplevd klasstillhörighet granskas är för att det kan vara svårt att uppskatta vilken klass man tillhörde som barn eller ungdom, eftersom man inte alltid har full insyn i sina föräldrars situation. Deras utbildningsnivå är däremot mer konkret och beständig. Det tenderar också att vara så att man, medvetet eller omedvetet, underdriver sina föräldrars inkomster och klasstillhörighet för att ens egna bedrifter ska framstå som större (Bowles – Gintis, 2000, s. 3-4, Bowles – Gintis, 2002, s. 4). Eftersom det finns vissa skillnader mellan Danmark och Sverige i hur många år man måste studera för att ta en viss examen så kommer jag inte att räkna år utan vilken typ av utbildning som är den högst avslutade. Grundskolenivå, gymnasienivå eller högskolenivå.

2.4 Datainsamling

Undersökningen kommer att vila på statistik och annan data från officiellt håll. Befolkningsstatistiken som undersökningen kommer att bygga på hämtas på svensk sida från Statistiska Centralbyrån (SCB), som är ansvarigt för Sveriges officiella statistik, och på dansk sida hämtas statistik från Danmarks motsvarighet till SCB, Danmarks Statistik (DS). Bägge dessa källor är opartiska och risken för reliabilitetsproblem bör anses som väldigt låg. Informationen och statistiken som rör studiemedlens utformning kommer även den att hämtas från statliga myndigheter, i Sverige från Centrala Studiestödsnämnden (CSN) och i Danmark från Statens Uddannelsesstøtte (SU). Vidare kommer även statistik hämtas från Arbetsgruppen för studiestöd i Norden (ASIN), en samarbetsorganisation för alla studiestödsmyndigheter i de fem nordiska länderna. Att enbart använda information och statistik från offentliga myndigheter gör att siffrorna blir tillförlitliga och att risken för mätfel minimeras. Statistikmyndigheterna har stora databaser och genomför totalundersökningar, vilket även gör att man undviker skattningar som kan påverka resultatet i en mindre säker riktning. I den mån ovan nämnda institutioner inte erbjuder de data som efterfrågas kommer sökningen efter denna information att i första hand ske i liknande databaser.

2.5 Metodologiska brister och felkällor

Genom att välja den metodik som studien använder sig av görs vissa vinningar och vissa fördelar dras. Ingen metod är dock ultimat, och i antagandet att Sverige och Danmark bortsett från studiemedlets och skolsystemets utformning i grunden är lika uppstår problem, för faktum är att Sverige och Danmark inte är identiska. Det finns såväl politiska som kulturella skillnader, och dessa måste tas i beaktande. Exempelvis kan situationen på arbetsmarknaden skilja sig åt mellan länderna. Detta kommer att tas i beaktande i den analytiska delen av uppsatsen, men man bör vara ödmjuk inför det faktum att inte alla dessa skillnader upptäcks och behandlas i studien. Redan på förhand står det alltså klart att studien inte kommer att leda till en perfekt generaliserbarhet, att ställa de kraven på en uppsats av denna storlek är inte heller rimligt. Utöver skillnaderna mellan länderna är det också rimligt att anta att skillnader finns inom länderna. De ekonomiska förutsättningar och utmaningar ungdomar står inför vid studier i storstadsområden som Köpenhamn och Stockholm skiljer sig kraftigt från de som istället väljer studier i mindre studieorter såsom Kristianstad eller Slagelse. Att anta att drivkrafter och problemområden för studenter skiljer sig åt vid olika studiesäten är rimligt, och återigen gör det allt för allmänna perspektivet att generaliserbarheten i studien blir lidande. Att ta hänsyn till alla regionala skillnader och bygga ett analysverktyg som hanterar detta är dock något som kräver en mer ingående undersökning än det som ryms i en kandidatuppsats. I analysdelen kommer det dock självklart att reflekteras över dessa potentiella brister.

3 Teori

Undersökningen kommer framförallt att genomföras genom att studera två teorier kring social snedrekrytering, teorin rörande *rational choice* och teorin rörande socialt och kulturellt kapital. Studien kommer dessutom att försöka återknyta till tidigare empiriskt material.

3.1 Tidigare empiri

När stora förändringar i studiestödssystemet genomförts har dessa följts upp, såväl i Danmark som i Sverige. Flera studier har genomförts för att granska effekterna av förändringar och reformer på bägge sidor sundet. Dessa studier är bra exempel och ger en bra förståelse för vad studiemedlet kan påverka och är därmed en god grund för min komparativa ansats i ämnet. År 2001 genomförde Centrala Studiestödsnämnden (CSN) en stor förändring i utformningen av studiemedlet. Främst rörde denna reform tre områden, bidragsdelen höjdes något, återbetalningsreglerna skärptes och fribeloppet, det vill säga den summan man får lov att arbeta ihop och ändå vara berättigad att få studiemedel, höjdes (CSN, 2003). Två år efter reformen, det vill säga 2003, så genomförde CSN en uppföljningsstudie där man drog fem slutsatser. Efter reformen nådde studiestödet fortfarande de allra flesta, två tredjedelar av de studerande upplevde att studiemedlet inte räckte för att täcka deras levnadsomkostnader, antalet studerande med tillägglån hade ökat, många av de som kompletterat sina gymnasiestudier fick slut på bidragsterminer och andelen som arbetade under sina studier minskade samtidigt som de som fortfarande arbetade istället hade ökat sin andel arbetstimmar (CSN, 2003). Daniel Avdic och Marie Gartell vid institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), som ligger under arbetsmarknadsdepartementet, följde år 2011 upp reformen ytterligare för att se de mer långtgående effekterna av reformen. De når samma slutsats som CSN, färre studenter arbetar under utbildningen, och de studenter som väljer att arbeta har

fler arbetstimmar. Av detta följer även en spridning där studietakten för de arbetande studenterna blir relativt långsammare än för de som inte kombinerar studierna med arbete. Det som gör studien intressant för denna uppsats är att Avdic och Gartell visar att det finns en stark koppling mellan valet att kombinera studier med arbete och studenternas bakgrund. De från akademiska hem jobbar mindre, medan studenter med en svagare akademisk bakgrund jobbar mer (Avdic – Gartell, 2011). Vad Avdic och Gartell alltså visar är att studiemedlets utformning påverkar olika samhällsgrupper på olika vis, vilket ger stöd till tanken att det även kan påverka social snedrekrytering. Även i Danmark har en stor reform genomförts, och även i Danmark har den studerats och utvärderats. Den största reformen Statens Uddannelsesstøtte (SU) gjord kom 1988-89, då ett tak på 70 månaders studiemedel infördes, systemet med studielån gjordes om, fribelopp infördes och framförallt så höjdes bidragsdelen rejält. Detta ledde till att fler nyttjade studiemedel och att färre hoppade av högre utbildningar (Anthony, 1999, s. 92-94, Nielsen Arendt, 2008, s. 25-28).

3.2 Rational choice och riskaversion

Rational choice-teorin innebär att människor gör rationella val utifrån de förutsättningar, de kunskaper och de möjligheter de har. Det är en ofta använd teori i olika ekonomiska studier, men den är även applicerbar på undersökningar som rör social snedrekrytering i skolan. Teorin förutsätter att alla individer vill maximera sitt (ofta ekonomiska) utfall, och den version av teorin jag kommer att använda mig av tar hänsyn till att olika personer har olika bakgrund och därmed olika förutsättningar (Pfeffer, 2008, s. 545-546). Social snedrekrytering och klass kommer in i bilden när rational choice-teorin korsas med empiriska studier som visar att personer från lägre samhällsklasser ofta är mer riskaverta, och ofta på goda grunder, eftersom man ofta inte har samma skyddsnät och trygghet att falla tillbaka i om man tar ett dåligt ekonomiskt beslut (Erikson – Goldthorpe, 2002, s. 41-42, Bowles – Gintis, 2002, s. 18). Föräldrar med en akademisk bakgrund tenderar att tjäna mer pengar än de utan en akademisk bakgrund, och de har

därmed en större möjlighet att hjälpa sina barn om de hamnar i en oönskad ekonomisk situation. Enligt rational choice-teorin bör alltså ett utökat studiemedel, framförallt med en större bidragsdel, leda till en minskad social snedrekrytering till högskola och universitet då risktagandet när man väljer utbildning inte blir lika stort. Skillnaden mellan de som är riskaverta och de som inte är det kommer då minska, vilket gör att de olika förutsättningarna vid det rationella valet även de blir mindre och att ens klassbakgrund alltså i det avseendet tappar i betydelse för de val man gör.

3.3 Socialt och kulturellt kapital

Även om kapital i vardagligt tal ofta åsyftar pengar och ekonomiska värden, så finns det andra typer av kapital. Ett sådant typ av värde som ofta nämns när social snedrekrytering och olika typer av nedärvd klasstillhörighet studeras och diskuteras är socialt eller kulturellt kapital. Olika bakgrunder och erfarenheter ger upphov till olika typer av reaktioner, vilket faller sig ganska naturligt. Har man en fotbollsintresserad förälder ökar antalet gånger man blir exponerad för fotbollsmatcher och diskussioner som rör fotboll, vilket gör att sannolikheten för att man intresserar sig för sporten är betydligt mycket högre än för en som aldrig ser en match. På samma sätt kan en konstintresserad förälder föda ett konstintresse hos sina barn, eller en musikintresserad förälder ett musikintresse hos sina. Att tillhöra en klass och att ha föräldrar som tillhör en viss grupp kan på samma sätt göra att barn får intressen och utvecklar kunskaper som är signifikativa för just den gruppen, eller att barnet får nycklar så som att det ”känner rätt folk” när det närmar sig området, vilket kan ge relativa fördelar gentemot människor från andra samhällsgrupper inom det specifika området. Dessa relativa fördelar är det sociala eller kulturella kapitalet (Bowles – Gintis, 2002, s. 7-10, 19-20, Jæger – Holm, 2006, s. 10-14, Pfeffer, 2008, s. 545-546, Bowles – Gintis, 2000, s. 11-13, 18, Erikson – Goldthorpe, 2002, s. 36-42). Har man föräldrar som studerat på högre nivå, så känner de också till hur systemet fungerar. De har bättre kunskaper om vad som krävs för att nå dit, eftersom de själva varit där. Med en högre utbildning

är det också troligt att en högutbildad förälder är en bättre hjälp vid läxläsning och den typen av vägledning som underlättar för dess barn att få de betyg som krävs för att nå högre utbildningar. Sannolikheten är också större att de exponerat sina barn för de ämnen som studeras vid universiteten. En statsvetare pratar kanske oftare om politik i hemmet, vilket kan väcka ett intresse för ämnet hos statsvetarens barn. Det finns empiriska samband mellan akademikerföräldrars och deras barns utbildningsområden (SCB, 2016, s. 24). Enligt teorierna kring socialt och kulturellt kapital bör alltså studiemedlets utformning inte påverka den sociala snedrekryteringen, eftersom studiemedlet enbart rör ekonomiskt kapital.

3.4 Genetik och förväntningar

Det finns fler teorier som gör anspråk på att förklara social snedrekrytering till högre studier, eller åtminstone förklara delar av snedrekryteringen. En teori rör genetik, att olika kunskapsformer ärvs. Enligt denna teori har en person med ett praktiskt yrke detta yrke helt enkelt eftersom den är bra på praktiska ting. Den praktiska personens barn ärver då helt enkelt denna praktiska förmåga i en större utsträckning än de barn som har föräldrar som är mer teoretiskt lagda, och har därmed en större sannolikhet att själv välja ett praktiskt yrke i vuxen ålder. Den sociala snedrekryteringen till högskola och universitet förklaras därmed av att barn till akademiker helt enkelt ärver de kognitiva förmågor som behövs i den akademiska världen. Det finns studier som visar att enäggstvillingar (som alltså delar DNA) i en större utsträckning har liknande inkomster än andra tvillingar, så en viss effekt kan genetiken tänkas ha (Bowles – Gintis, 2002). Genetik verkar dock ha en betydligt mindre effekt än miljö (Bowles – Gintis, 2002, s. 13-16, 21-22), och eftersom mätinstrumenten som används i denna studie har svårt för att fånga genetiska skillnader så kommer inte denna uppsats att fokusera på dessa genetiska effekter. Det kan dock vara värt att ta i beaktande för den som syftar till att skapa en generell förklaringsmodell för social snedrekrytering.

En annan teori som rör arvet av klass och utbildning är en teori som bygger på förväntningar. Samhället i stort, familjen, ens närmsta omgivning eller individen själv kan tänkas ha olika förväntningar på hur personer utvecklas, beroende på deras bakgrund. I en familj där en högskoleutbildning är normen ser förväntningarna på studie- och yrkesval annorlunda ut än i en familj där högskoleutbildningar är mer ovanliga. Denna studie kommer inte att se dessa förväntningar som ett enskilt fenomen, utan istället kommer dessa förväntningar att anses som en del av det sociala och kulturella kapitalet. Detta sker av två anledningar, dels att jag anser att de ligger tämligen nära varandra och är så pass interdependenta att de är svåra att särskilja, men också för att denna typ av studie inte har tillräckligt precisa mätinstrument för att på ett tillräckligt bra vis fånga upp de eventuella skillnader som finns mellan förväntningarna och det sociala och kulturella kapitalet.

4 Komparationer och resultat

4.1 Skolsystemets utformning

4.1.1 Sverige

Högskola och universitet är inte det första man möter i utbildningsväsendet, och för att förstå social snedrekrytering och dess kausala orsaker i Sverige och Danmark måste vi börja från grunden och kartlägga hur vägen fram till valet att studera vid högre läroverk ser ut. Hur skiljer sig skolsystemen i Sverige och Danmark? För enkelhetens skull så bortser jag från speciella och väldigt ovanliga utbildningsformer såsom sameskola eller särskola. I bägge länderna börjar man med en obligatorisk grundskola på 9-10 år, beroende på hur förskoleklassen och børnehaveklassen definieras, men därefter börjar skolsystemen i länderna skilja sig åt. I Sverige följs grundskolan av en gymnasieutbildning där man kan välja mellan 18 nationella program, samt vissa särskilda program som idrottsutbildningar och liknande. De 18 programmen är antingen studieförberedande eller yrkesförberedande, men samtliga ger den grundläggande behörighet som krävs för att studera vidare på högskola eller universitet, där dock många utbildningar även kräver en särskild behörighet. På gymnasiet finns även en del valbara kurser som gör att elever efterhand kan rikta sin utbildning antingen mot det studieförberedande eller det yrkesförberedande hållet. Vid studier på högskola eller universitet kan man läsa antingen fristående kurser, bygga en egen examen genom att pussla ihop olika kurser eller läsa ett program. Programmen är vanligtvis 3-5 år långa. Intagning till dessa studier sker dels genom ett högskoleprov, dels på gymnasiebetyg, men det finns även en tredje kvot där

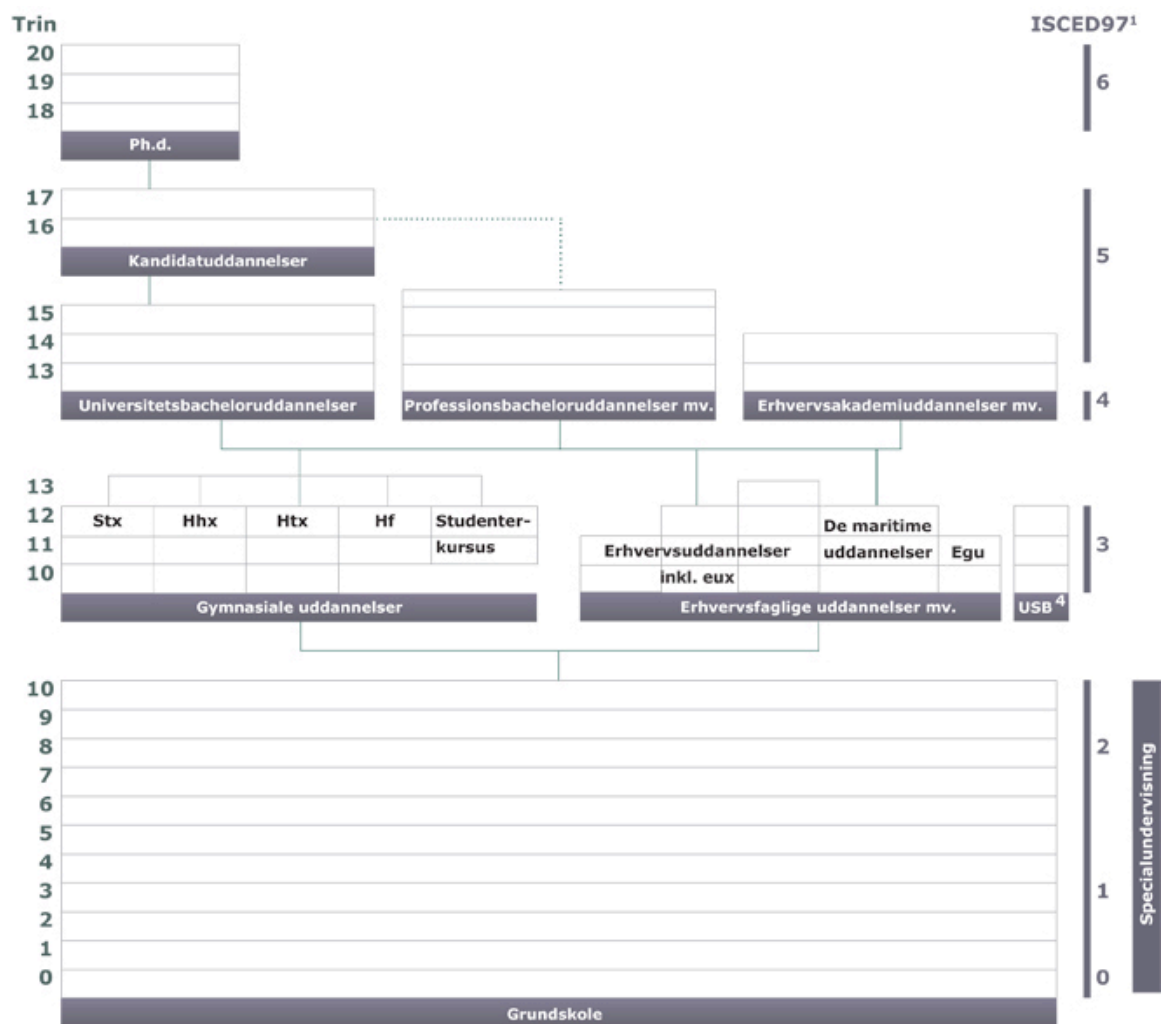
personer som kompletterat sina gymnasiebetyg kan söka in. Högskola och universitet är inte de enda alternativen efter gymnasiet, det går även att studera vid folkhögskola eller yrkeshögskola (Skolverket, 2017b, 2017c).

4.1.2 Danmark

Det danska systemet påminner om det svenska, men det finns betydligt fler återvändsgränder efter grundskolan, och ett ”felval” kan komplicera ens möjligheter till vidare studier. Dessutom är valmöjligheterna betydligt fler. Efter grundskolan gör man först ett val mellan vilken typ av utbildning man vill ha, antingen en *erhvervsuddannelse* (yrkesutbildning) eller en *gymnasial uddannelse* (gymnasieutbildning). Dessa två huvudkategorier har dock flera underkategorier. En *erhvervsuddannelse* kan antingen tas som en EUD eller en EUX, där den förstnämnda enbart är yrkesförberedande, medan en EUX har en större andel teoretiska ämnen vilket gör att eleven även blir behörig till ganska många högre utbildningar medan en EUD enbart ger behörighet till ett fåtal. Väljer man istället en *gymnasial uddannelse* finns fyra typer av examen att erbjuda, *højere forberedelseeksamen* (HF), *højere handelseksamen* (HHX), *højere teknisk eksamen* (HTX) och *almen studentereksamen* (STX). De olika grenarna påminner om de olika studieförberedande program man kan välja på den svenska gymnasieskolan, men den danska differentieringen är något mer tydlig, exempelvis läses inga naturvetenskapliga ämnen på en HHX, vilket gör att de olika typerna av examen ger behörighet till olika högskoleprogram på ett något mer definitivt sätt än i det svenska systemet. Även på högskolenivå finns olika typer av utbildningar, närmare bestämt tre huvudgrupper. Den första typen är *erhvervsakademiuddannelser*, en tvåårig form av yrkeshögskola. Den andra kallas *professionsbacheloruddannelser* och är även den en form av yrkesutbildning, dock med betydligt fler teoretiska inslag, även om det är ovanligt ger till och med vissa program av denna typ behörighet till studier på mastersnivå. Den sista typen av program är densamma som i Sverige, *universitetsbacheloruddannelser*. En treårig utbildning motsvarande en svensk kandidat. Till skillnad från den svenska universitetsutbildningen är det däremot väldigt ovanligt att studera enskilda

kurser, utan det mesta av utbildningen läses inom ramen för olika program (Jæger – Holm, 2006, s. 9-10, UddannelsesGuiden – UG, 2017a, 2017b, 2017c, 2017d, 2017e, 2017f).

Figur 1 – Det danska utbildningssystemet:

(Undervisningsministeriet – UVM, 2017)

4.2 Studiemedlets utformning

I både Danmark och Sverige är studiemedlen uppdelade i en lånedel och en bidragsdel. Hur stora dessa är skiljer sig dock åt mellan länderna, och i bägge systemen finns det också undantagsfall. Det finns även vissa krav som måste uppfyllas för att få ta del av studiemedlet. Alla valutaomvandlingar från danska kronor (DKK) till svenska kronor (SEK) sker enligt riksbankens officiella kurs 11 maj 2017 där en svensk krona ger 1,2969 danska (Sveriges Riksbank, 2017).

4.2.1 Bidrag

I Sverige får man 712 SEK i veckan för heltidsstudier. Att studera heltid i en termin (20 veckor) ger alltså 14240 SEK. Ett års heltidsstudier (40 veckor) ger alltså följaktligen 28480 SEK. Såvida man inte läser sommarkurser betalas inget studiemedel ut på sommaren (CSN, 2017a). I Danmark betalar man till skillnad från Sverige ut studiemedel hela året, men satsen skiljer sig lite beroende på om studenten bor själv eller hemma hos föräldrarna. En student som bor själv får 6015 DKK (7801 SEK) i månaden, vilket ger 72180 DKK (93610 SEK) på ett år. En student som bor kvar hos föräldrarna får olika satser beroende på föräldrarnas inkomst. Dessa satser varierar mellan 934 DKK (1211 SEK) och 2593 DKK (3363 SEK), vilket ger mellan 11208 och 31116 DKK (14536 - 40354 SEK) om året. I Danmark betalas skatt på studiemedlet, vilket inte sker i Sverige (SU, 2017d, 2017e).

4.2.2 Lån

I Sverige är det vanliga lånet på 1792 SEK i veckan, vilket motsvarar 35840 SEK per termin, eller 71680 SEK per år. Utöver detta lån finns flera möjligheter till tillägglån, såsom föräldraskap, hyra av musikinstrument, stöd vid dubbel bosättning, etc. (CSN, 2017a) De relativt höga lånen gör att den svenska genomsnittliga studieskulden vid examen är bland de högsta i västvärlden (Usher,

2005, s. 13). I Danmark är den normala lånesatsen 3078 DKK (3992 SEK) per månad, vilket ger 36936 DKK (47903 SEK) om året. Även det danska systemet är flexibelt och ger möjlighet att låna mer pengar om särskilda behov finns, det går exempelvis att söka extra lån om ens föräldrars höga inkomst ger upphov till lägre studiebidrag för en hemmaboende student, om studenten själv är förälder, om studenten är funktionsvarierad, etc. (SU, 2017c).

4.2.3 Fribelopp

Fribeloppet är det belopp man får lov att tjäna på arbete vid sidan av sina studier och fortfarande ha rätt att ta del av såväl studiebidrag som studielån. I Sverige är fribeloppet räknat halvårsvis, från januari-juni och juli-december, ett system som gör uträkningar av fribeloppet lite mer komplicerat då kalenderåret och läsåret inte är detsamma. Grunden är dock att under ett halvår där man studerar en termin är fribeloppet 86782 SEK, vilket ger ett årligt fribelopp på 173564 SEK. Vid deltidstudier och kortare studier höjs fribeloppet (CSN, 2017c). I Danmark räknas istället fribeloppet månadsvis och är 12071 DKK/månad (15655 SEK). Detta ger ett årligt fribelopp på 144852 DKK (187859 SEK) (SU, 2017b).

4.2.4 Krav

I Sverige är kraven för att få studiemedel att registrera sig på sina kurser, och att ha klarat minst 75 % av de kurserna (62,5 % om det är ens första år på högskola eller universitet) man sökt studiemedel för under den föregående perioden man nyttjat studiemedel. Har man studielån sen tidigare måste man ha följt återbetalningsplanen på dessa för att få låna igen (CSN, 2017e). I Danmark är kraven liknande, det har också skett en förändring under senare år. För de som började studera innan 1 juli 2016 så är kraven att man inte ligger mer än tolv månader efter i sina studier. För de som började studera efter 1 juli 2016 är den acceptabla förseningen bara sex månader (SU, 2017f).

4.2.5 Återbetalning

För de som påbörjat sina lån efter 30 juni 2001 så är de svenska kraven att man betalar av sitt lån under en tid av 25 år, med start året efter att man avslutat sina studier. Räntan på lånet är ett genomsnitt av statens upplåningskostnad under de senaste tre åren. Det danska systemet ser i princip likadant ut, med skillnaden att räntan under själva studietiden är låst till 4 %, för att sedan efter studierna följa den räntan *nationalbanken* sätter (CSN, 2017b, SU, 2017g).

4.3 Resultat

Den totala utbildningsnivån i Sverige och Danmark studeras år 1996, 2006 och 2016. I Danmark är siffrorna hela befolkningen mellan 15-69 år, i Sverige hela befolkningen mellan 16-69 år:

Tabell 1 – Den totala utbildningsnivån i Sverige i åldrarna 16-69 år:

Utbildningsnivå	1996	Andel	2006	Andel	2016	Andel
Förgymn.	1762738	29,7 %	1402249	22,3 %	1133898	16,9 %
Gymn.	2690613	45,3 %	2839324	45,2 %	2937827	43,7 %
Eftergymn.	1376947	23,2 %	1921841	30,6 %	2487674	37,0 %
Uppg. Sakn.	104457	1,8 %	121922	1,9 %	166277	2,5 %
Totalt	5934755		6285336		6725676	

(SCB, 2017b)

Tabell 2 – Den totala utbildningsnivån i Danmark i åldrarna 15-59 år:

Utbildningsnivå	1996	Andel	2006	Andel	2016	Andel
Förgymn.	1484647	39,5 %	1224976	32,0 %	1057669	26,3 %
Gymn.	1510375	40,2 %	1604155	41,8 %	1594177	39,7 %
Eftergymn.	662483	7,6 %	909304	23,7 %	1139426	28,4 %
Uppg. Sakn.	100835	2,7 %	94927	2,5 %	225631	5,6 %
Totalt	3758340		3833362		4016903	

(DS, 2017b, 2017c)

Att social snedrekrytering finns är ett faktum på bägge sidor sundet. I följande tabeller går det att se tydligt. Svenska inrikes födda i åldern 30-34 års högsta avslutade utbildning år 2014, sorterat på föräldrars högsta utbildning. De fall där uppgifter saknas har utelämnats från tabellen:

Tabell 3 – Svenska inrikes födda i åldern 30-34 års högsta utbildning sorterat efter föräldrars högsta utbildningsnivå:

Högsta utb.	Förälders högsta utb.	Antal	Procent
Förgymnasial	Förgymnasial	5403	16,1 %
	Gymnasial	20943	62,5 %
	Eftergymnasial	7109	21,2 %
Gymnasial	Förgymnasial	18662	10,4 %
	Gymnasial	108541	60,3 %
	Eftergymnasial	52671	29,3 %
Eftergymnasial	Förgymnasial	8128	3,7 %
	Gymnasial	76775	35,0 %
	Eftergymnasial	134144	61,2 %
Totalt	Förgymnasial	32676	7,5 %
	Gymnasial	208038	47,7 %
	Eftergymnasial	195091	44,7 %

(SCB, 2016, s.25)

Danskar i åldern 30-34 års utbildningsstatus efter föräldrars högsta avslutade utbildning år 2014. De fall där uppgifter saknas har utelämnats från tabellen:

Tabell 4 – Danskar i åldern 30-34 års utbildningsstatus sorterat efter föräldrars högsta utbildningsnivå:

Utbildningsstatus	Förälders högsta utb.	Antal	Procent
Avslutad högre utb.	Förgymnasial	9289	8,4 %
	Gymnasial	42858	38,9 %
	Eftergymnasial	58091	52,7 %
Pågående högre utb.	Förgymnasial	1423	16,0 %
	Gymnasial	4065	45,8 %
	Eftergymnasial	3392	38,1 %
Ingen högre utb.	Förgymnasial	34824	26,9 %
	Gymnasial	70211	54,2 %
	Eftergymnasial	24622	19,0 %
Avbruten högre utb.	Förgymnasial	2294	14,8 %
	Gymnasial	7403	47,8 %
	Eftergymnasial	5793	37,4 %
Totalt	Förgymnasial	48313	18,2 %
	Gymnasial	124945	47,1 %
	Eftergymnasial	92126	34,7 %

(DS, 2017a)

Såväl i Sverige som i Danmark går det alltså tydligt att se att det finns en tydlig överrepresentation av barn till föräldrar med högre utbildningar i de eftergymnasiala utbildningarna, samtidigt som de barn som har föräldrar som saknar eftergymnasial utbildning är överrepresenterade i de grupper som inte studerar vidare efter gymnasiet. Procentsatserna är inte lika höga i Danmark som i Sverige, men Danmark har också en mindre andel högutbildade föräldrar. Hur många tar del av studiemedlet, och på vilket vis tar de del av studiemedlet? Antal studerande i Danmark är antalet som är registrerade för studier 1 oktober 2011, i Sverige räknas antalet registrerade studenter på hel- och deltid läsåret 2010/2011.

Tabell 5 – Utnyttjandet av studiemedel år 2011:

Land	Antal studerande	Andel studiemedelstagare	Andel låntagare
Sverige	436127	75,5 %	53,6 %
Danmark	237471	92,6 %	34,7 %

(DS, 2017e, SUS, 2013, s. 35, CSN, 2012, s. 76, SCB, 2017d)

Det generösare danska studiemedlet når alltså fler studenter, samtidigt som det svenska studielånet utnyttjas av fler än den danska motsvarigheten. Antingen för att det är möjligt att få en högre summa i Sverige, eller för att kompensera den lägre bidragsdelen. Av de som tar studielån har också svenska studenter högre studieskulder (ASIN, 2014, s.2) och fler har kvar sina studieskulder längre. I Danmark fanns ca 128500 personer med studielån år 2012, medan det i Sverige fanns hela 1539900 (ASIN, 2017).

Hur många ungdomar väljer att läsa yrkesförberedande utbildningar respektive studieförberedande utbildningar på gymnasial nivå? Tabell 6 är med de svenska siffrorna där antalet som påbörjar första året på gymnasiet under läsåret mäts, medan tabell 7 beräknar det totala antalet danska elever på inom varje utbildningskategori den första oktober det nämnda året:

Tabell 6 – Fördelningen av svenska gymnasiestuderande efter program:

Typ av utbildning	2011/2012	Andel	2016/2017	Andel
Yrkesförberedande	41725	38,2 %	32781	32,9 %
Studieförberedande	67582	61,2 %	66768	67,1 %
Totalt	109307		99549	

(Skolverket, 2017a, s. 23, s. 30)

Tabell 7 – Fördelningen av danska studerande på gymnasial nivå efter program:

Typ av utbildning	2006	Andel	2011	Andel	2016	Andel
Yrkesförberedande	33219	30,6 %	38481	27,7 %	43242	29,2 %
Studieförberedande	75262	69,4 %	100512	72,3 %	104918	70,8 %
Totalt	108481		138993		148160	

(DS, 2017f)

För att se vilken förklaringspotential teorierna kring socialt och kulturellt kapital har så kontrolleras andelen studenter som väljer att läsa yrkesförberedande eller studieförberedande program på gymnasial nivå mot föräldrars utbildningsnivå. Den tillgängliga statistiken skiljer sig lite mellan länderna, och därför kommer det att publiceras två olika tabeller. Först den som rör det svenska gymnasiet. För jämförelsens skull tar jag med såväl de nyaste siffrorna från läsåret 2016/17 som något äldre siffror från läsåret 2011/12:

Tabell 8 – Fördelningen av svenska gymnasiestuderande efter föräldrars utbildningsnivå:

Typ av utb.	Föräldrar med eftergymn. utb.	Föräldrar med gymn. utb.
Yrkesförb. (11/12)	31,9 %	68,1 %
Yrkesförb. (16/17)	35,8 %	64,2 %
Studieförb. (11/12)	62,3 %	37,7 %
Studieförb. (16/17)	65,6 %	34,5 %

(Skolverket, 2017a, s. 25, s. 32)

De danska data som går att finna på området är en studie från dansk statistik från år 2011 som studerar samtliga elever som påbörjat sin utbildning på gymnasial nivå 2002/2003:

Tabell 9 – Fördelning av danska studerande på gymnasial nivå efter föräldrars utbildningsnivå

Typ av utb.	Förälders högsta avslutade utb.	Antal elever	Andel
Yrkesförberedande	Förgymnasial	4565	21,6 %
	Gymnasial	12465	59,1 %
	Eftergymnasial	4072	19,3 %
Studieförberedande	Förgymnasial	1948	6,3 %
	Gymnasial	12859	41,5 %
	Eftergymnasial	16187	52,2 %

(DS, 2011, s. 2)

Såväl i Sverige som i Danmark går ett tydligt mönster att se där det är vanligt att följa i sina föräldrars fotspår.

Hur avgörande är valet av gymnasieutbildning? Leder studieförberedande gymnasieutbildningar i en större utsträckning till att man studerar vidare? Hur starkt är i så fall det mönstret? För att undersöka detta granskas statistik över om svenska ungdomar påbörjat, eller inte påbörjat, högskolestudier tre år efter sin studentexamen. Siffrorna är hämtade från studenter som tog studenten 2003/2004 och 2011/2012 och inkluderar samtliga program förutom det Individuella programmet (IV):

Tabell 10 – Svenska studenters väg till högre studier efter gymnasieprogram:

Program	Påbörjade studier	Andel	Ej påbörjade studier	Andel
Yrkesförb. (03/04)	4740	15,9 %	25005	84,1 %
Yrkesförb. (11/12)	7078	17,5 %	33454	82,5 %
Studieförb. (03/04)	24441	61,2 %	15489	38,8 %
Studieförb. (11/12)	27553	64,4 %	15257	35,6 %

(SCB, 2017a)

Den danska statistiken är inte utformad på samma vis, men det går att få en bra bild av situationen ändå. Vi tittar även här på hur det gått för avgångsklasserna från 2004 och 2012 tre år efter deras examen, men mäter istället hur fördelningen

av de som påbörjat högre studier ser ut, vilken typ av program kommer de ifrån?
Siffrorna är alltså antalet som påbörjat studier vid högre utbildningar och deras typ av gymnasiala examen:

Tabell 11 – Danska universitets- och högskolestudenter efter utbildningsprogram på gymnasial nivå:

Avgångsklass	Yrkesförbered.	Andel	Studieförb.	Andel
2004	6042	29,6 %	14337	70,4 %
2012	8433	25,5 %	24675	74,5 %

(DS, 2017d)

Den svenska statistiken går att omforma till en tabell med samma utseende som den danska:

Tabell 12 – Svenska universitets- och högskolestudenter efter utbildningsprogram på gymnasial nivå:

Avgångsklass	Yrkesförbered.	Andel	Studieförb.	Andel
2004	4740	16,2 %	24441	83,8 %
2012	7078	20,4 %	27553	79,6 %

(SCB, 2017a)

De studerande på högskola eller universitet består i bägge länderna främst av studenter från studieförberedande gymnasiala utbildningar, men skillnaden är något mindre i Danmark än i Sverige.

4.4 Samhällsekonomiska faktorer

Vad kostar de olika systemen för studiemedel? Vad betalar Sverige och Danmark varje år? CSN och SU har inte samma tidsram för sin officiella statistik, så de är inte direkt jämförbara, men bägge tabellerna mäter bidrag och lån enbart till den eftergymnasiala nivån och det går att se tydliga mönster. Statistiken från Sverige och CSN berör läsåren 2013/2014 – 2015/2016, medan den danska statistiken rör kalenderåren 2008-2011. Alla siffror är i antal miljoner kronor, SEK för Sverige och DKK för Danmark, tabellen för Sverige är överst och tabellen för Danmark följer:

Tabell 13 – Svenska studiemedelskostnader i antal miljoner SEK

Utgiftspost	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Grundbidrag	7335	7344	7262
Grundlån	12032	13190	13796
Merkostnadslån	563	571	1080
Tilläggsbidrag	237	245	253
Tilläggs lån	275	406	462
Totalt Bidrag	7572	7589	7515
Totalt Lån	12870	14167	15338

(CSN: s Statistikdatabas, 2017)

Tabell 14 – Danska studiemedelskostnader i antal miljoner DKK

Utgiftspost	2008	2009	2010	2011
Bidrag	7974	8584	9598	10582
Lån	1673	1774	2029	2243

(SUS, 2013, s. 35)

Precis som väntat kostar det danska systemet väldigt mycket mer pengar per student än det svenska, då studielån inte på samma sätt bör räknas som en utgift eftersom de i förlängningen ska betalas tillbaka. Intressant är att totalbeloppen som betalas ut ökar årligen i bägge länderna med ganska så rejäla summor.

Ytterligare en ekonomisk aspekt som kan tänkas påverka valet mellan att genomföra en högre utbildning eller ej är huruvida arbetsmarknaden är god eller ej. Är det svårt att få jobb bör utbildning vara ett attraktivare alternativ än om det är enkelt att finna ett arbete. Således studeras ungdomsarbetslösheten under de senaste tio åren i nästa tabell. Siffrorna är ett genomsnitt över hela årets ungdomsarbetslöshet. Datan kommer från Eurostat, EU: s statistikdatabas, och för jämförelsens skull inkluderas även genomsnittet i unionen:

Tabell 15 – Ungdomsarbetslöshet i procent:

Land	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	2013	2014	2015	2016		
DK	6,4	6,3	10,5	12,8	13,1	13,0
	11,9	11,4	10,0	11,0		
SE	13,9	14,4	18,3	18,4	16,7	17,4
	17,2	16,7	14,9	13,6		
EU	12,1	12,1	15,6	16,7	17,1	18,4
	19,0	17,7	16,1	14,7		

(Eurostat, 2017)

Sverige har högre ungdomsarbetslöshet än Danmark under hela perioden och betydligt högre ungdomsarbetslöshet under stora delar av den. Medan Sverige ligger ganska nära EU-genomsnittet har Danmark hittat en mer framgångsrik modell.

5 Analys

5.1 Vad säger siffrorna?

Det är inte helt enkelt att tolka siffrorna i det tidigare avsnittet, ingen enskild tabell berättar hela historien, men kombinerar man ett par tabeller, tidigare empiri och bakgrundsfakta går vissa slutsatser och tendenser trots allt att ana. Den enklaste analysen att göra hade varit ifall tabell 3 och 4 tydligt visade en mindre social snedrekrytering i Danmark, men så är inte fallet. I Sverige är det något vanligare att de som genomför eftergymnasiala utbildningar också har föräldrar som genomfört samma sak, men det framgår tydligt i tabell 1-4 att andelen högutbildade i Sverige överlag är något högre än i Danmark, vilket gör det naturligt att fler svenskar har högutbildade föräldrar. Andelen med gymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå håller sig relativt konstant i bägge länderna under den senaste tjugoårsperioden medan den äldre generationen med lägre utbildningsnivå successivt byts ut mot en mer högutbildad yngre generation. Danmark verkar ligga några år efter Sverige i denna process, men mönstret pekar åt samma håll. När länderna samma nivå kommer studier likt denna att bli enklare och tydligare. Samma mönster går igen även i tabell 8 och 9, där andelen som har föräldrar med eftergymnasial utbildning är något högre i Sverige både på de yrkesförberedande och på de studieförberedande utbildningarna, vilket alltså kan antas bero på den högre andelen föräldrar med eftergymnasial utbildning i Sverige. Fördelningarna har dock liknande form. Det är alltså inte bara den sociala snedrekryteringen till högskola och universitet som är liknande i Sverige och Danmark, utan även den sociala snedrekryteringen till utbildningar på gymnasial nivå. Att siffrorna mellan Sverige och Danmark är så pass lika och följer samma mönster pekar på att effekten utformningen av studiemedlet har på den sociala snedrekryteringen är försumbar.

Det går dock att hitta tendenser till att studiemedlet spelar roll för valet att påbörja högre utbildningar. Vi antar att de som väljer en studieförberedande utbildning på gymnasiet är beredda att studera vidare i en betydligt högre grad än de som väljer yrkesförberedande utbildningar. Detta antagande innebär inte att de som läser yrkesförberedande utbildningar på gymnasial nivå inte överhuvudtaget är intresserade av att studera vidare, utan bara att de inte ser vidare studier som lika lockande som den studieförberedande gruppen. För att trots detta lägre intresse trots allt studera vidare behövs alltså fler och starkare motiverande faktorer för den grupp som studerat yrkesförberedande utbildningar. En faktor som kan göra att folk väljer att studera vid högskola eller universitet kan vara att det är svårt att få jobb utan denna utbildning, och att man därför utbildar sig för att förbättra sina chanser att bli anställd. I Danmark har dock ungdomsarbetslösheten varit betydligt lägre än i Sverige under lång tid, vilket går att avläsa i tabell 15. I tabell 6 och 7 går det att se att andelen som läser yrkesförberedande utbildningar är något lägre i Danmark än i Sverige. I tabell 11 och 12 går det att se att bland de som studerar på eftergymnasiala utbildningar är andelen som läste yrkesförberedande program på gymnasial nivå större i Danmark än i Sverige. I Danmark finns alltså en relativt mindre grupp, som studerat yrkesförberedande på gymnasienivå och därmed antas mindre studiemotiverade, som har mindre arbetsmarknadsrelaterade incitament för högre studier, men som trots detta utgör en större andel av de studerande vid högre utbildningar. Detta samtidigt som det danska yrkesförberedande programmet ger svårare förutsättningar än det svenska för vidare studier eftersom de inte i samma utsträckning ger behörighet till vidare studier (Arnesen – Lundahl, 2006, s. 291, Jæger – Holm, 2006, s. 9-10). Att det danska studiemedlet som ger mer bidrag och tvingar de studerande till betydligt mindre studielån kan spela roll i beslutet att trots detta studera vidare på högskola eller universitet är inget orimligt antagande, om än inte ställt bortom allt tvivel. Eftersom andelen elever vars föräldrar inte har en eftergymnasial bakgrund är större på de yrkesförberedande programmen (tabell 8 och 9) så borde det även minska den sociala snedrekryteringen till högskola och universitet om fler av dessa elever lockas till sådana institutioner.

Gällande kostnaderna för de olika systemen så går det tydligt att se att Danmark trots sin mindre population, och därmed sitt mindre antal studerande, spenderar betydligt mer pengar än Sverige på studiebidrag, medan de dryga två miljarder DKK landet spenderar på lån är en ganska liten summa i sammanhanget. Att totalkostnaderna ökar i såväl Sverige som Danmark och att det även går att se att saker som merkostnadslån och tilläggs lån ökar ger ledtrådar om att studiemedlet inte är tillräckligt för att täcka alla studenters behov. Den relativt låga nyttjandegraden i tabell 5, där det visar sig att långt ifrån alla tar ut maximala belopp skvallrar om att behoven skiljer sig ganska så kraftigt mellan olika individer. Studiemedlets olika påverkan på studenter från olika samhällsgrupper diskuteras i avsnitt 3.1 i denna uppsats, där tidigare studier visat både att studiemedlet påverkar studietakten för studenter från olika samhällsgrupper olika, samt antalet avhoppade från högre utbildningar (Schrøter Joensen, 2010). De siffror i tabell 4 som visar att andelen avhoppare i Danmark som saknar eftergymnasialt utbildade föräldrar är betydligt större än den andel från samma grupp som tar examen kan även de ge stöd åt en tanke kring att studiemedlets tillräcklighet är olika i olika samhällsgrupper. Empirin i min studie så här långt på detta område är ganska tunn, och ingen tabell har än så länge fångat det svenska perspektivet, detta beroende på att data som kopplar ihop klass eller föräldrars studiebakgrund och avhopp eller nyttjandegrad av studiemedel är svår att finna. Det finns dock en undersökning från SCB år 2007 på huruvida den ekonomiska situationen för en student har en negativ påverkan på ens studier, som sträcker sig från att detta påstående stämmer helt, till att det inte stämmer alls:

Tabell 16 – Har svenska studenters ekonomiska situation en negativ påverkan på deras studier?

Helt	Andel	Till stor del	Andel	Till viss del	Andel	Inte alls	Andel
32773	15,3 %	31289	14,7 %	65232	30,5 %	84267	39,5 %

(SCB, 2017c)

Det går alltså att påstå att olika studenter upplever studiemedlets tillräcklighet på olika vis. Det finns också studier som visar att studenter från olika samhällsgrupper berörs olika av studiemedlets utformning (Schrøter Joensen, 2010, Nielsen Arendt, 2008, Avdic – Gartell, 2011). Att dra den generella slutsatsen att studenter från hem med akademisk bakgrund anser att studiemedlet är mer tillräckligt än de från hem som saknar denna akademiska bakgrund är inget jag är beredd att göra utifrån den svaga empirin som denna studie erbjuder på detta område. Vissa indicier finns, men de är långt ifrån tillräckligt starka för att dra slutsatser utifrån. Jag hade gärna sett vidare studier på det området, studier som om de stärker min teori skulle öppna upp diskussionen för hur ett mer individanpassat studiemedel skulle kunna se ut, och om det överhuvudtaget är en bra idé.

En intressant infallsvinkel som upptäcktes i efterforskningsfasen till denna studie var tanken kring att studiebidraget potentiellt kan verka som ett omvänt omfördelningspolitiskt verktyg. Tanken bygger på att det främst är personer från akademiska, och därmed mer välbärgade hem, som studerar vid högskola och universitet, medan skatt betalas av alla arbetande medborgare. Följaktligen är studiebidrag något som bekostas lika av alla samhällsgrupper, medan det främst nyttjas av de från högre samhällsklasser (Guille, 2002, s. 417-429). Är social snedrekrytering ett sant fenomen, vilket denna och många andra studier har visat att det är, så blir studiebidraget därför de facto en förflyttning av pengar från icke-akademiska hem till de akademiska. Avskaffandet av studiebidrag till förmån för lån riskerar dock att minska de förmildrande effekter studiemedlet har på social snedrekrytering, och är även en stark signalpolitik som visar att man inte tror det är möjligt att nå en högskola utan sociala snedrekrytering.

5.2 Stämmer teorierna?

5.2.1 Rational choice

Rational choice-teorin innebär att människors val är resultat av rationella resonemang för att maximera sitt utfall. Tidigare undersökningar har visat att människor från lägre samhällsklasser och människor som kommer från hem utan akademisk bakgrund är mer riskaverta (Erikson - Goldthorpe, 2002, s. 41-42, Bowles - Gintis, 2002, s. 18). Står valet mellan en säker trygg anställning som kan ge en stabil, om än med lägre lön, framför den mer osäkra bana som en högre utbildning innebär, där belöningen dock kan vara en högre lön, så kommer alltså den mer riskaverta gruppen välja det förra alternativet, medan den mer riskbenägna gruppen väljer det senare. Genom att minska det ok och den risk som en hög studieskuld innebär så borde alltså gruppen utan akademisk bakgrund i högre utsträckning välja en högre utbildning. Följaktligen borde steget till högskolan vara mindre för danskar utan akademisk bakgrund, än för svenskar från samma grupp. Så är inte fallet, utan den sociala snedrekryteringen är ganska liknande på bägge sidor sundet. Innebär detta att rational choice-teorin ska förkastas? Det beror helt på om man ser hela utbildningsprocessen som ett val, eller om man väljer att se det som flera.

Väljer man istället att se två stora val istället för ett, så är valet till gymnasiet också ett val där alternativen bör vägas mot varandra. Vid detta val är alternativen något olika. Vid 15 års ålder är vägen till högskolan längre än den är efter studentexamen, vilket gör den osäkrare. Studiemedlets utformning kommer inte att börja påverka 15-åringen förrän först flera år senare, vilket bör minska dess effekt på valet. Med en lägre ungdomsarbetslöshet i Danmark borde alltså de yrkesförberedande programmen i Danmark, med en snabbare väg in i arbete, vara attraktivare än i Sverige. Så är inte fallet, där passar inte rational choice-teorin in. Däremot så kan teorin ha en förklarings effekt i det andra av de två utbildningsvalen, där personer som läst yrkesförberedande program på

gymnasienivå, och därför får antas vara mer riskaverta, i större utsträckning väljer att trots detta studera vidare vid högskola eller universitet i Danmark. Här har studiemedlets utformning en mer direkt effekt på riskerna vid valet att vidareutbilda sig. I detta val verkar statistiken, studiemedlets olika utformning i Sverige och Danmark, och rational choice-teorin stämma överens med varandra.

5.2.2 Socialt och kulturellt kapital

Teorierna kring socialt och kulturellt kapital gör gällande att dessa typer av kapital påverkar människors utbildningsval. Dessa teorier får vatten på sin kvarn, såväl i valet till gymnasieutbildningar som i valet till högskola och universitet syns tydliga mönster där ungdomar följer i sina föräldrars fotspår. En koppling till det sociala och kulturella kapital man får med sig hemifrån. I steget från den gymnasiala nivån till vuxenlivet går det dock att se att människor ändrar sig. Personer som läst yrkesförberedande utbildningar byter spår och studerar vidare, och människor som förberett sig för vidare studier väljer att inte söka till högskola eller universitet. Det finns alltså fler förklaringar än bara socialt och kulturellt arv, och med tanke på att studiemedlets utformning möjligtvis spelar en roll i detta, så ska inte möjligheter att vinna ekonomiskt kapital undervärderas. Teorierna om socialt och kulturellt kapital verkar alltså vara rimliga som delförklarande, men inte helhetsförklarande modeller.

5.3 Potentiella felkällor

Undersökningen ger stöd till min ”method of difference”-design på flera vis. Precis som tidigare nämnts så följer den svenska och danska demografin och utbildningsnivån samma mönster på många områden, och det finns en relativt likartad utveckling av utbildningssystemen. Faktum är dock att det också finns stora skillnader på vissa områden. Precis hur stor effekt den mer tydliga differentieringen i den danska skolan har, det framgår inte i denna undersökning, detta påverkar slutsatsernas styrka och den allmänna generaliserbarheten. En faktor som inte denna studie heller tagit i beaktande är att ens förälders födelseland kan påverka statistiken rörande social snedrekrytering. En invandrad förälder med eftergymnasial utbildning från ett annat land har inte samma sociala och kulturella kapital som en förälder född i Sverige eller Danmark. Då utbildningen skett i ett annat system är sannolikt inte kunskapen om det nya systemet lika god. Då många invandrade akademiker arbetar i andra sektorer än den deras utbildning berör är det inte heller svårt att anta att inkomst, klass och utbildning har en annan relation hos en invandrad akademiker än hos en akademiker född och utbildad i Sverige eller Danmark. Detta kan tänkas påverka både den sociala snedrekryteringen i sig, men också träffsäkerheten i undersökningar och studier kring den. Precis som misstankarna i avsnitt 2.5 gör gällande, finns också problem i att denna studie inte tar hänsyn till de skillnader som finns gällande utbildning inom varje land. Exempelvis nämns i Susanne Anthonys undersökning från 1999 att studenter från Köpenhamn arbetar betydligt mer än andra studenter i Danmark (s. 90-91). Att fler inneboende skillnader finns som riskerar att snedvrider resultaten är högst troligt. Det sista orosmomentet i denna studie är att danska och svenska statistiska databaser presenterar sina undersökningar på lite olika vis och att de inte görs på exakt samma tidpunkter. Detta har dock tagits i beaktande i den analytiska delen, och eftersom de institut datan hämtats från trots allt får anses som väldigt tillförlitliga så bör denna risk och effekt bedömas som ganska liten.

6 Konklusion

6.1 Studiens viktigaste punkter

Den inledande frågeställningen som studien baserades på var:

Hur påverkar studiemedlets utformning den sociala snedrekryteringen till högskola och universitet?

Svaret på den frågan är inte helt lätt att ge. Studiemedlet verkar ha en effekt, men den största faktorn för valet av utbildning på högskolenivå har valet av utbildning på den gymnasiala nivån. Valet av utbildning på gymnasial nivå är även det starkt präglad av social snedrekrytering. Den effekt studiemedlets utformning enligt denna studie sannolikt har är att ett system likt det danska, där bidragsdelen är betydligt större än lånedelen och studieskulden därmed inte blir lika stora, har en liten kompensatorisk effekt där personer från yrkesförberedande gymnasieprogram i något större utsträckning väljer att studera på högskola eller universitet än i ett system med en svensk studiemedelsform. Studiemedlets utformning har sannolikt en effekt, men eftersom det finns många olika faktorer som kan påverka valet av utbildning är det svårt att ta ställning till exakt hur stor denna effekt är. Hur studiemedlet ser ut på eftergymnasial nivå verkar däremot inte påverka valet till utbildning på gymnasial nivå. Att organisera studiemedlet på det vis som det är gjort i Danmark är däremot betydligt dyrare, eftersom att bidrag inte återbetalas och därmed finansierar sig själv, vilket lån gör. Resultaten i studien talar i stor utsträckning för att det finns förklaringspotential i såväl rational choice-teorin som teorin om socialt och kulturellt kapital. Ingen av dessa teorier erbjuder en helhetsförklaring, men bägge kan göra anspråk på att förklara delar av processen kring utbildningsval och social snedrekrytering. Studien är relativt liten

i sin omfattning och gör därmed inga anspråk på att ensam kunna upphöjas till en generell förklaringsmodell, men tillsammans med annan empiri som pekar i samma riktning, och fortsatta vidare studier på området så borde en förklaringsmodell kunna formuleras.

6.2 Förslag till vidare studier

Social snedrekrytering är inte en knäckt gåta, och även om denna undersökning kastar nytt ljus på fenomenet så är den inte fullständig. Fler studier krävs, och för att fullt ut förstå social snedrekrytering och varför den uppstår krävs dels fler och djupare undersökningar på samma spår som denna, men också undersökningar med andra infallsvinklar. Det skulle vara intressant att göra fler undersökningar på liknande länder med olika utformning av sitt studiemedelssystem för att se om de mönster som finns i denna undersökning är generella. Antingen jämförelser mellan fler skandinaviska länder, eller några helt andra som på sina sätt är lika och jämförbara. Undersökningar som kan täcka upp där denna brister hade också varit intressanta, exempelvis en undersökning inom Sverige eller Danmark där högskolor och universitet som lyckats olika bra med att tackla social snedrekrytering jämförs, eller där olika regioner studeras. I Danmark pågår heta diskussioner angående studiemedlets utformning, och förändringar är antingen nyss genomförda eller planerade att genomföras. En uppföljningsstudie om något år där förändringarnas effekter kartläggs hade också varit högt intressant.

7 Referenser

Anthony, Susanne, 1999. ”Student Income and Study Behaviour in Denmark”, *European Journal of Education*, vol. 34, nr. 1, s. 87-94

Arnesen, Anne-Lise – Lisbeth Lundahl, 2006. ”Still Social and Democratic? Inclusive Education Policies in the Nordic Welfare State”, *Scandinavian Journal of Educational Research*, vol. 50, nr. 3, s. 285-300

ASIN – Arbetsgruppen för studiestöd i Norden, 2014. *Nordisk statistik om studielån och studieskulder 2014*

ASIN – Arbetsgruppen för studiestöd i Norden, Hemsida, [elektronisk], 2017, Studiestödsadministration. Tillgänglig:
<http://www.studiestodinorden.org/statistik/studiestodsadministration/>,
Hämtdatum: [2017-05-06]

Avdic, Daniel – Marie Gartell, 2011. *Studietakten för högskolestudenter före och efter studiemedelsreformen 2001*, Rapport 2011:14, Uppsala: IFAU – Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering

Bowles, Samuel – Herbert Gintis, 2000. *The inheritance of economic status: Education, Class and Genetics*, University of Massachusetts

Bowles, Samuel – Herbert Gintis, 2002. ”The Inheritance of Inequality”, *The Journal of Economic Perspectives*, vol. 16, nr. 3, s. 3-30

Bundgård Fals, Katinka, Hemsida, [elektronisk], 2016, ”Det betyder SU-ændringerne for de studerende”, *Politiken*, publ. 2016-08-30. Tillgänglig: politiken.dk/indland/politik/art5634265/Det-betyder-SU-%C3%A6ndringerne-for-de-studerende, Hämt datum [2017-05-03]

CSN – Centrala Studiestödsnämnden, Hemsida, [elektronisk], 2017a. Belopp Heltidsstudier. Tillgänglig: www.csn.se/hogskola/hur-mycket-kan-du-fa/belopp-heltid-1.2560, Hämt datum: [2017-05-10]

CSN – Centrala Studiestödsnämnden, Hemsida, [elektronisk], 2017b. Betala lån och återkrav, Tillgänglig: www.csn.se/hogskola/betala-tillbaka, Hämt datum: [2017-05-10]

CSN – Centrala Studiestödsnämnden, Hemsida, [elektronisk], 2017c. Inkomst och fribelopp. Tillgänglig: www.csn.se/hogskola/hur-mycket-kan-du-fa/inkomst-fribelopp, Hämt datum: [2017-05-10]

CSN – Centrala Studiestödsnämnden, Hemsida, [elektronisk], 2017d. Korta fakta. Tillgänglig: www.csn.se/om-csn/korta-fakta, Hämt datum: [2017-05-10]

CSN – Centrala Studiestödsnämnden, Hemsida, [elektronisk], 2017e. Vad krävs för att få studiemedel?. Tillgänglig: www.csn.se/hogskola/krav, Hämt datum: [2017-05-10]

CSN – Centrala Studiestödsnämnden, 2003, *Uppföljning av 2001 års studiereform*, Kiruna: Centrala Studiestödsnämnden

CSN – Centrala Studiestödsnämnden, 2012, *Studiestödsstatistik, Återrapportering enligt regleringsbrevet för 2011*, Kiruna: Centrala Studiestödsnämnden

CSN: s Statistikdatabas – Centrala Studiestödsnämnden, Hemsida, [elektronisk], 2017, *Studiemedel efter Region, Utbildningsnivå, Typ av studiestöd, Läsår, Kön och Antal personer, Utbetalt belopp*, Tillgänglig: www.csn.se/om-csn/statistik -> Statistikdatabas, Hämt datum: [2017-05-06]

DS - Danmarks Statistik, Hemsida, [elektronisk], 2017a, AFGANG46.
Tillgänglig: www.statistikbanken.dk -> Uddannelse og viden -> Befolkningens uddannelsesstatus -> Videregående uddannelser -> AFGANG46, Hämtdatum: [2017-05-06]

DS - Danmarks Statistik, Hemsida, [elektronisk], 2017b, HFU1. Tillgänglig: www.statistikbanken.dk -> Uddannelse og viden -> Befolkningens uddannelsesstatus -> Befolkningens højst fuldførte uddannelse -> HFU1, Hämtdatum: [2017-05-06]

DS - Danmarks Statistik, Hemsida, [elektronisk], 2017c, HFUDD10. Tillgänglig: www.statistikbanken.dk -> Uddannelse og viden -> Befolkningens uddannelsesstatus -> Befolkningens højst fuldførte uddannelse -> HFUDD10, Hämtdatum: [2017-05-06]

DS - Danmarks Statistik, Hemsida, [elektronisk], 2017d, FORLOB15.
Tillgänglig: www.statistikbanken.dk -> Uddannelse og viden -> Uddannelsesforløb -> Fra grundskole og gymnasiale uddannelser till fortsat uddannelse -> FORLOB15, Hämtdatum: [2017-05-06]

DS – Danmarks Statistik, 2011. *Forældres uddannelse vigtig for de unge*.
Köpenhamn: Danmarks Statistik

DS - Danmarks Statistik, Hemsida, [elektronisk], 2017e, UDDAKT10.
Tillgänglig: www.statistikbanken.dk -> Uddannelse og viden -> Fultidsuddannelser -> Alle uddannelser -> UDDAKT10, Hämtdatum: [2017-05-06]

DS - Danmarks Statistik, Hemsida, [elektronisk], 2017f, UDDAKT30.
Tillgänglig: www.statistikbanken.dk -> Uddannelse og viden -> Fultidsuddannelser -> Alle uddannelser -> UDDAKT30, Hämtdatum: [2017-05-06]

Erikson, Robert – John H. Goldthorpe, 2002. "Intergenerational Inequality: A Sociological Perspective", *The Journal of Economic Perspectives*, vol. 16, nr. 3, s. 31-44

Eurostat, Hemsida, [elektronisk], 2017, Youth unemployment rate by sex and NUTS 2 regions. Tillgänglig: ec.europa.eu/eurostat/web/youth/data/database -> Youth unemployment rate by sex and NUTS 2 regions, Hämtdatum: [2017-05-14]

Guille, Marianne, 2002. "Student Loans: a solution for Europe", *European Journal of Education*, vol. 37, nr. 4, s. 417-431

Laursen, Sofie Gry, Hemsida, [elektronisk], 2016, "Det betyder SU og Fremtidsreformen for dig", *Studentum.dk*, publ. 2016-11-30. Tillgänglig: www.studentum.dk/studieguiden/uddpol/det-betyder-su-og-fremdriftsreformen-for-dig-9565, Hämtdatum [2017-05-03]

Meier Jæger, Mads – Anders Holm, 2006. *Intergenerational Educational Mobility in the Comprehensive Danish Welfare State: Testing the Primacy of Non-Monetary Social Origin Effects*, Köpenhamn: University of Copenhagen

Nielsen Arendt, Jacob, 2008. *The Impact of Public Student Grants on Drop-Out and Completion of Higher Education – Evidence from a Student Grant Reform*, Odense: University of Southern Denmark

Oftedal Telhaug, Alfred – Odd Asbjørn Mediås – Petter Aasen, 2004. "From collectivism to individualism? Education as nation building in a Scandinavian perspective", *Scandinavian Journal of Educational Research*, vol. 48, nr. 2, s. 141-158

Pfeffer, Fabian T. 2008. "Persistent inequality in educational attainment and its institutional context", *European sociological review*, vol. 24, nr. 5, s. 543-565

Schrøter Joensen, Juanna, 2010. *Timing and Incentives: Impacts of Student Aid on Academic Achievement*, Stockholm: Stockholm School of Economics

Skolverket, 2017a, *Redovisning av uppdrag om uppföljning av gymnasieskolan 2017*, Stockholm: Skolverket

Skolverket, Hemsida, [elektronisk], 2017b, Skolformer. Tillgänglig:
www.skolverket.se/skolformer/, Hämtdatum: [2017-05-11]

Skolverket, Hemsida, [elektronisk], 2017c, Utbildningskartan. Tillgänglig:
www.skolverket.se/skolformer/karta-over-utbildningssystemet, Hämtdatum:
[2017-05-11]

Statistiska Centralbyrån, Hemsida, [elektronisk], 2017a, Avgångna från gymnasieskolan efter program, påbörjade högskolestudier inom tre år och kön. Tillgänglig: www.statistikdatabasen.scb.se/ -> Utbildning och forskning -> Övergång gymnasieskola-högskola -> Avgångna från gymnasieskolan efter program, påbörjade högskolestudier inom tre år och kön, Hämtdatum: [2017-05-05]

Statistiska Centralbyrån, Hemsida, [elektronisk], 2017b, Befolkning 16-74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön. Tillgänglig:
www.statistikdatabasen.scb.se/ -> Utbildning och forskning -> Befolkningens utbildning -> Befolkning 16-74 år efter region, utbildningsnivå, ålder och kön, Hämtdatum: [2017-05-05]

Statistiska Centralbyrån, Hemsida, [elektronisk], 2017c, Högskolestuderandes bedömning om den ekonomiska situationen har negativ inverkan på studier våren 2007 efter grad av överensstämmelse, inriktning och kön. Tillgänglig:
www.statistikdatabasen.scb.se/ -> Utbildning och forskning -> Högskolestuderandes levnadsvillkor -> Högskolestuderandes bedömning om den ekonomiska situationen har negativ inverkan på studier våren 2007 efter grad av överensstämmelse, inriktning och kön, Hämtdatum: [2017-05-05]

Statistiska Centralbyrån, Hemsida, [elektronisk], 2017d, Registrerade studenter läsåren 1977/78–2015/16 efter universitet/högskola och kön. Tillgänglig:

www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/hogskolevasende/studenter-och-examina-i-hogskoleutbildning-pa-grundniva-och-avancerad-niva/ -> Registrerade studenter läsåren 1977/78–2015/16 efter universitet/högskola och kön, Hämtdatum: [2017-05-05]

Statistiska Centralbyrån, 2016. *Samband mellan barns och föräldrars utbildning*. Temarapport 2016:1 Utbildning, Örebro: Statistiska Centralbyrån

SU – Statens Uddannelsesstøtte, Hemsida, [elektronisk], 2017a. Historien om SU. Tillgänglig: www.su.dk/om-su/historien-om-su/, Hämtdatum: [2017-05-10]

SU – Statens Uddannelsesstøtte, Hemsida, [elektronisk], 2017b. Satser for fribeløb. Tillgänglig: www.su.dk/su/su-betingelser/saa-meget-maa-du-tjene-fribeloeb/fribeloeb/satser-for-fribeloeb/, Hämtdatum: [2017-05-10]

SU – Statens Uddannelsesstøtte, Hemsida, [elektronisk], 2017c. Satser for SU-lån. Tillgänglig: www.su.dk/su-laan/satser-for-su-laan/, Hämtdatum: [2017-05-10]

SU – Statens Uddannelsesstøtte, Hemsida, [elektronisk], 2017d. Satser for SU til hjemmeboende på videregående uddannelser. Tillgänglig: www.su.dk/su/om-su-til-videregaaende-uddannelser-universitet-journalist-laerer-mv/ -> Satser for SU til hjemmeboende på videregående uddannelser, Hämtdatum: [2017-05-10]

SU – Statens Uddannelsesstøtte, Hemsida, [elektronisk], 2017e. Satser for SU til udeboende på videregående uddannelser. Tillgänglig: www.su.dk/su/om-su-til-videregaaende-uddannelser-universitet-journalist-laerer-mv/ -> Satser for SU til udeboende på videregående uddannelser. Hämtdatum: [2017-05-10]

SU – Statens Uddannelsesstøtte, Hemsida, [elektronisk], 2017f. SU-Betingelser. Tillgänglig: www.su.dk/su/su-betingelser/, Hämtdatum: [2017-05-10]

SU – Statens Uddannelsesstøtte, Hemsida, [elektronisk], 2017g. Tilbagebetaling af dit SU-lån. Tillgänglig: www.su.dk/su-laan/tilbagebetaling-af-dit-su-laan/, Hämtdatum: [2017-05-10]

SUS - Styrelsen for Videregående Uddannelser og Uddannelsesstøtte, 2013, *SU-støtte & SU-gæld 2011*, SUS nr. 19, København: Styrelsen for Videregående Uddannelser og Uddannelsesstøtte

Sveriges Riksbank, Hemsida, [elektronisk], 2017. Sök räntor och valutakurser. Tillgänglig: www.riksbank.se/sv/Rantor-och-valutakurser/Sok-rantor-och-valutakurser/, Hämtdatum: [2017-05-11]

Teorell, Jan – Torsten Svensson, 2007. *Att fråga och att svara*. Uppl. 1:3. Malmö: Liber AB

TV2, Hemsida, [elektronisk], 2017, ”Regeringen freder SU’en i 2017 – lidt endnu”, publ. 2017-01-28. Tillgänglig: <http://nyheder.tv2.dk/politik/2017-01-28-regeringen-freder-suen-i-2017-lidt-endnu>, Hämtdatum [2017-05-03]

UG - UddannelsesGuiden, Hemsida, [elektronisk], 2017a, Erhvervsakademiuddannelser. Tillgänglig: www.ug.dk/Uddannelser/erhvervsakademiuddannelser, Hämtdatum: [2017-04-27]

UG - UddannelsesGuiden, Hemsida, [elektronisk], 2017b, Eux. Tillgänglig: www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/eux, Hämtdatum: [2017-04-27]

UG - UddannelsesGuiden, Hemsida, [elektronisk], 2017c, Professionsbacheloruddannelser. Tillgänglig: www.ug.dk/Uddannelser/professionsbacheloruddannelser, Hämtdatum: [2017-04-27]

UG - UddannelsesGuiden, Hemsida, [elektronisk], 2017d, Universitetsuddannelser. Tillgänglig: www.ug.dk/Uddannelser/universitetsuddannelser, Hämtdatum: [2017-04-27]

UG - UddannelsesGuiden, Hemsida, [elektronisk], 2017e, Valget af en gymnasial uddannelse. Tillgänglig: www.ug.dk/6til10klasse/valget-af-en-gymnasial-uddannelse, Hämtdatum: [2017-04-27]

UG - UddannelsesGuiden, Hemsida, [elektronisk], 2017f, Videregående uddannelse efter erhvervsuddannelsen. Tillgänglig: www.ug.dk/hvad-kan-jeg-bliveud/videregaaende-uddannelse-efter-erhvervsuddannelsen, Hämtdatum: [2017-04-27]

Usher, Alex, 2005. *Global Debt Patterns, An International Comparison of Student Loan Burdens and Repayment Conditions*, Toronto, Kanada: Educational Policy Institute

UVM - Undervisningsministeriet, Hemsida, [elektronisk], 2017, Uddannelsessystemet. Tillgänglig: www.uvm.dk/-/media/billeder/uvm/uddannelsessystemet/100526-det-ordinaere-uddannelsessystem.jpg?as=1&la=da, Hämtdatum: [2017-04-27]